

Nr 32.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 14 februari 1947 dagtecknad proposition, nr 83, som hänvisats till bankoutskottets förberedande handläggning, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.

Berörda lagförslag är av följande lydelse:

Förslag

till

Lag

om fortsatt giltighet av lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.

Härigenom förordnas, att lagen den 22 december 1939 angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m., vilken jämlikt lag den 26 april 1946 (nr 155) gäller till och med den 30 juni 1947, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1948.

Jämlikt lag den 22 december 1939 (nr 895) äger Konungen vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga av krig föranledda förhållanden — på framställning av fullmäktige i riksbanken och efter hörande av fullmäktige i riksgäldskontoret — i fråga om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse samt offentliggörande av riksbankens räkenskaper meddela av förhållandena påkallade bestämmelser att gälla i

stället för vad därutinnan finnes stadgat i 9—14, 16, 17, 21, 24 och 27 §§ lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank. Syftet med berörda fullmaktslag är att möjliggöra en smidig anpassning av vissa av de bestämmelser, som reglera riksbankens verksamhet, efter sådana tidigare icke förutsedda förhållanden, med vilka man i ett utomordentligt läge måste räkna.

Enligt 11 § första stycket lagen för Sveriges riksbank må guld utom landet inräknas i riksbankens metalliska kassa endast till ett belopp motsvarande 15 procent av hela metalliska kassan. Då denna bestämmelse med hänsyn till sedelutgivningsrättens beroende av den metalliska kassan ansetts lägga hinder i vägen för en sådan placering av riksbankens guldbehållning, som vore mest betryggande, har Kungl. Maj:t med stöd av omförmälda fullmaktslag genom kungörelse den 31 januari 1940 (nr 54) förordnat, att i stället för berörda stadgande i riksbankslagen skall gälla, att såsom riksbankens metalliska kassa skall räknas allt riksbanken tillhörigt guldmünt och omyntat guld. Kungl. Maj:t har sålunda helt dispenserat från de begränsningar för sedelutgivningsrätten, som sammanhånga med guldets placering.

Ifrågavarande fullmaktslag gällde ursprungligen till och med den 31 mars 1940 men har därefter förlänats fortsatt giltighet, sista gången genom lag den 26 april 1946 (nr 155), enligt vilken giltighetstiden utsträckts till och med den 30 juni 1947.

I en den 30 januari 1947 dagtecknad framställning till Kungl. Maj:t ha *fullmäktige i riksbanken* anfört, att lagen den 30 juni 1934 (nr 437) för Sveriges riksbank enligt fullmäktiges mening sedan länge varit i behov av en allmän överarbetning. En sådan hade framstått som behövlig icke endast beträffande sedelutgivningsrätten, vilken för närvarande delvis vore reglerad genom provisorisk lagstiftning, utan även beträffande andra delar. Fullmäktige hade därför hösten 1946 tillsatt en kommitté inom riksbanken med uppdrag att göra en översyn av riksbankslagen. Denna översyn kunde icke i sin helhet slutföras förrän 1945 års bankkommitté avslutat sitt arbete. Det kunde nämligen antagas, att bankkommittén komme att framlägga förslag, vilka om de genomfördes skulle beröra riksbankens verksamhet och nödvändiggöra vissa ändringar i riksbankslagen. Även andra omständigheter syntes motivera ett uppskov med det slutliga ståndpunktstagandet till den planerade allmänna revisionen av riksbankslagen. Särskilt borde påpekas, att svensk delaktighet i de nyligen bildade internationella finansinstitutionerna skulle öva inflytande på riksbankslagens utformning. Om än den allmänna översynen av riksbankslagen sålunda måste skjutas på framtiden, kunde givetvis likväl ifrågasättas att man nu genom en partiell revision åtminstone skulle eliminera behovet av det provisorium, som för närvarande gällde, och alltså genomföra en omläggning av sedeltäckningsbestämmelserna. Därvid skulle dessa bestämmelser sannolikt lämpligen böra erhålla den ändrade utformning, som motiverades av att guldreserven i det moderna penningväsendet uteslutande vore att betrakta såsom underlag för internationella betal-

ningar men däremot endast hade en indirekt betydelse såsom bas för den inhemska försörjningen med betalningsmedel. Fullmäktige hade emellertid icke funnit en sådan utbrytning av en viss del av lagstiftningskomplexet till särbehandling lämplig. Behovet av ett provisorium komme under sådana omständigheter tillsvidare att kvarstå. Valutaförhållandena vore för övrigt allttjämt sådana, att förutsättningarna för fortsatt giltighet av fullmaktslagen finge anses föreligga. I avvaktan på den avsedda allmänna översynen av riksbankslagen ville fullmäktige sålunda föreslå, att lagen den 22 december 1939 (nr 895) angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m. förlänades fortsatt giltighet till och med utgången av juni 1948.

I anslutning härtill ha fullmäktige i riksbanken i fråga om fullmaktslagens utnyttjande i nu rådande läge anfört följande.

Lämpligheten av att hålla en väsentlig del av riksbankens guldreserver utanför landet har tidigare gjort det nödvändigt att med stöd av fullmaktslagen utfärda vissa särbestämmelser rörande riksbankens sedelutgivningsrätt för att undanröja olägenheterna av de mindre rationella regler som allttjämt kvarstå i riksbankslagen. Nu synas särskilda föreskrifter nödvändiga för att man skall undvika de vanskligheter som de under efterkrigstiden framträdande häftiga rörelserna på valutamarknaden samt de stora importöverskotten orsaka och som följa även av de begränsningar som gälla i fråga om olika valutors konvertibilitet i guld. Den stabilisering av de monetära förhållandena, som förr eller senare är att emotse och vilken enligt fullmäktiges mening med all kraft bör eftersträvas, skulle väl minska ifrågavarande vanskligheter, vilka naturligtvis med särskild styrka göra sig gällande under den period av stark belastning på riksbankens valutareserver, som vi för närvarande genomgå. Men den skulle ingalunda undanröja dessa svårigheter. De åtgärder, som skulle kunna komma att framtingas om de gällande sedeltäckningsbestämmelserna under rådande förhållanden skulle oförändrade tillämpas, skulle otvivelaktigt medföra olyckliga verkningar för vårt lands ekonomi.

Med hänsyn härtill torde gällande fullmaktslagstiftning böra läggas till grund för föreskrifter som åsyfta att skapa den större elasticitet i penningssystemet, som förhållandena nu påkalla och som vid den avsedda allmänna revisionen av riksbankslagen efter antydda linjer automatiskt skulle erhållas. Fullmäktige vilja i detta syfte föreslå, att tills vidare bestämmelser utfärdas som innebära att det belopp, varmed sedelutgivningen jämlikt riksbankslagens 9 §, första momentet, må överstiga dubbla summan av metalliska kassan, ökas med ett belopp tre gånger så stort som det belopp av 350 miljoner kronor, varmed sedelutgivningsrätten jämlikt samma paragrafs andra moment under vissa förhållanden kan utökas. Detta skulle innebära en ökning av sedelutgivningsrätten med 1 050 miljoner kronor utöver vad som enligt riksbankslagens bestämmelser är under normala förhållanden medgivet.

Fullmäktige i riksgäldskontoret ha i infordrat utlåtande den 6 februari 1947 anfört, att fullmäktige icke hade något att erinra mot att den i ärendet gjorda framställningen bifölles.

Departementschefen har anfört följande:

På de av fullmäktige i riksbanken anförda skälen tillstyrker jag, att ifrågavarande fullmaktslag erhåller fortsatt giltighet för tiden till och med den 30 juni 1948.

Det av fullmäktige i riksbanken framlagda förslaget, att Kungl. Maj:t med stöd av fullmaktslagen skulle medgiva viss utvidgning av riksbankens sedelutgivningsrätt enligt 9 § riksbankslagen torde jag få anmäla i annat sammanhang denna dag.

Genom kungörelse den 14 februari 1947 (nr 31) fastställde Kungl. Maj:t sedelutgivningsrätten i enlighet med vad fullmäktige föreslagit.

I samband med förevarande proposition har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren under nr 233 av herr *Wehtje* jämte två av kammarens övriga ledamöter och den andra inom andra kammaren under nr 346 av herr *von Seth* jämte sex av kammarens övriga ledamöter. I dessa motioner hemställles, att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts proposition nr 83.

Till stöd härför anföres i huvudsak följande.

Det kan starkt ifrågasättas, huruvida förhållandena äro sådana, att 1939 års fullmaktslag, med de förutsättningar på vilka den bygger, skulle ha något ändamål att fylla efter den 30 juni 1947. Det är endast »vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden» som Konungen enligt densamma äger att efter framställning av riksbanksfullmäktige samt hörande av riksgäldsfullmäktige meddela från riksbankslagen avvikande bestämmelser i fråga om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse samt offentliggörande av bankens räkenskaper. Med något krig eller någon krigsfara böra vi emellertid knappast räkna nu. Och det kan inte heller göras gällande, att några av kriget föranledda förhållanden skulle kunna åberopas såsom skäl för fullmaktens utnyttjande. Vårt lands finansiella ställning var god, när kriget upphörde för nu snart två år sedan. Den därefter inträdda försämringen kan inte direkt tillskrivas krigsförhållandena utan snarare en hel rad andra senare tillkomna omständigheter.

Därest de nu rådande förhållandena påkalla ändringar i riksbankslagen, exempelvis rörande sedeltäckningen, bör en partiell revision i grundlagsenlig ordning komma till stånd i avvaktan på den allmänna överarbetning varom riksbanksfullmäktige givit en antydan i sin den 30 januari 1947 gjorda framställning till Kungl. Maj:t. På så sätt får riksdagen möjlighet att taga ställning till alla de ytterst viktiga spörsmål som anmäla sig i samband med en sådan åtgärd, bland annat rörande valutaläget och valutapolitiken. Det är icke lämpligt att riksdagen avstår från sin grundlagsenliga skyldighet att ange riktlinjerna för riksbankens verksamhet och gör detta allenast med stöd av sådana allmänt hållna och till sin innebörd och sina konsekvenser oklara uttalanden som »att guldreserven i det moderna penningväsendet uteslutande vore att betrakta såsom underlag för internationella betalningar men däremot endast hade en indirekt betydelse såsom bas för den inhemska försörjningen med betalningsmedel». Om riksdagen utan vidare accepterade den principen och överlät åt Kungl. Maj:t att med stöd av fullmaktslagen handla efter omständigheterna, skulle riksbanken icke längre, såsom föreskrivits i grundlagen, kunna förbli under riksdagens garanti.

Såsom förut framhållits saknas för närvarande lagliga förutsättningar för tillämpning av 1939 års fullmaktslag. Icke desto mindre har Kungl. Maj:t samma dag som den nu förevarande propositionen föredrogs i konselj och med åberopande av fullmaktslagen utfärdat särskilda bestämmelser

att gälla i stället för 9 § riksbankslagen. Denna senare föreskriver att riksbanken må utgiva sedlar till det belopp, som motsvaras av dubbla summan av riksbankens metalliska kassa, samt därutöver till ett belopp av 350 miljoner kronor. Genom nyssnämnda kungörelse har sedelutgivningsrätten utöver dubbla metalliska kassan utvidgats till 1 400 miljoner kronor.

När denna åtgärd vidtogs var riksbankens läge tydligen ganska prekärt. Men man hade med något förutseende mycket väl kunnat begagna sig av föreskriften i 9 § andra stycket riksbankslagen, enligt vilken Konungen och riksdagen samfällt äga att med hänsyn till utomordentliga omständigheter medgiva riksbanken att utgiva sedlar till belopp av sammanlagt 700 miljoner kronor utöver värdet av dubbla metalliska kassan. På så sätt hade riksdagen fått möjlighet att utöva sin grundlagsenliga rätt att deltaga i bedömandet av situationen och de beslut som därav påkallades.

Nu nämnda förfarande av regeringen ger ytterligare stöd åt uppfattningen att en förlängning av 1939 års fullmaktslag kan medföra konsekvenser som icke äro önskvärda ur konstitutionell synpunkt och med hänsyn till riksdagens ansvar för riksbankens åtgärder.

Vid prövning av frågan, huruvida 1939 års lag om rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivningsrätt och bankrörelse m. m. skulle — såsom i motionerna ifrågasättes — kunna upphöra att gälla den 1 juli innevarande år, då dess giltighetstid utgår, har utskottet på grund av vad fullmäktige anfört blivit övertygat om att så svårigen låter sig göra. Det bör i detta sammanhang beaktas, att den fortgående minskningen av riksbankens guld-kassa kan medföra behov av ökad sedelutgivningsrätt samt att detta kan inträffa, då riksdagen ej är samlad. Utskottet får därför tillstyrka det föreliggande förslaget om att lagen erhåller förlängd giltighet till den 1 juli 1948 och kan följaktligen icke biträda det i motionerna väckta yrkandet om avslag å Kungl. Maj:ts proposition.

Utskottet.

Emellertid framstår det såsom i hög grad angeläget, att fullmaktslagen avvecklas så snart ske kan, så att riksdagens inflytande på hithörande spörsmål avgörande återställles. Såsom i motionerna erinras, har Kungl. Maj:t med stöd av lagen genom kungörelse den 14 februari 1947 förordnat, att i stället för vad i 9 § första stycket riksbankslagen stadgas skall gälla, att riksbanken må utgiva sedlar till belopp, som motsvaras av dubbla summan av riksbankens metalliska kassa, samt därutöver till ett belopp av 1 400 miljoner kronor. Den nuvarande lagstiftningen har sålunda inneburit, att Kungl. Maj:t, utan riksdagens medverkan och medan riksdagen varit samlad, kunnat besluta en mycket betydelsefull ändring av riksbankens sedelutgivningsrätt. Nuvarande provisorium är dessutom förenat med den olägenheten, att bestämmelserna om sedelutgivningsrätten blivit splittrade på tre författningar, riksbankslagen och två av Kungl. Maj:t med stöd av 1939 års lag utfärdade kungörelser. Utskottet vill därför uttala det önskemålet, att sedeltäckningsbestämmelserna i riksbankslagen omläggas så, att nuvarande provisorium kan upphöra efter utgången av den nu tillstyrkta förlängningstiden.

Under hänvisning till det anförda hemställer utskottet,

att riksdagen, med avslag å motionerna I: 233 och II: 346,
må bifalla Kungl. Maj:ts förevarande proposition.

Stockholm den 22 april 1947.

På bankoutsrottets vägnar:

GUST. SVEDMAN.

Närvarande:

från första kammaren: herrar Sundvik, Friggeråker, Leander*, Edin,
Pettersson i Karlskrona*, Fahlander, Andersson i Tidaholm* och Nordenson*;

från andra kammaren: herrar Svedman, Andersson i Munkaljungby,
Mattsson*, Fröderberg*, Sundberg, von Seth, Nilsson i Landskrona och Svens-
son i Alingsås*.

* Ej närvarande vid justeringen.
